

Демак, оилада ота-оналар ўз фарзандларининг бўлиши бораётганлигини теран ақл билан таҳлил қилиб боришлари керак. Айниқса, юқори синф ўқувчиларида ўзгараётган ички кечинмалар, физиологик ўзгаришлар ўқувчилар онги ва тафаккурини яхши ёки ёмон томонга ўзгартириши мумкин. Шу ўринда эътиборингизни бир ҳикояга қаратмоқчиман.

Бир куни Лукмони Ҳаким ўтиб кетаётсалар, бир она кизига насиҳат қилиб, яхши одатларни ўргатаётган эмиш: «Қизим сен ҳам балоғат ёшига етиб қолдинг. Эртага бировнинг хасмига борасан, меникига эса меҳмонга келасан, холос. Сен яхши ҳаёт кечираман, обрў эътиборли бўламан десанг, қайнонангни ҳурмат қил. Ҳаммадан эрта тур! Ҳаммадан кеч ёт! қўлинг эгри бўлмасин, бошинга қилич келса ҳам рост гапир. Ёлгончи, чакимчи, иккиюзламачи, ғийбатчи бўлма, қўлингдан келадиган хизматингни аяма, келган меҳмонни иззат – ҳурматини жойига қўйиб қузат. Оила аъзоларининг бировга ёмонлама, зийрак, доно, ақлли бўл! Куёвингни ҳурматини жойига қўй, кўчадан келганида кутиб ол! Кетганида қузатиб қўй. Саломни қанда қилма. Шундагина бахт сенинг йўлдошинг, ғам – ташвиш эса кундошинг бўлади» дебди. Шунда Лукмони ҳаким «Онасини кўриб қизини ол!» деганлари шу бўлса керак деб, йўлларида давом этган эканлар [2].

Шуни таъкидлаш керакки, бу ривоят орқали оилада болаларни миллий тарбия мезонлари асосида тарбиялаш мумкин. Шу ўринда шуни таъкидлаш керакки бу ҳикоя орқали она ўз қизининг эртанги куни ҳақида қайғуриб, ўз фарзандини оилага тайёрлаш билан бирга ёш қизининг оилага бўлган муносабати, онги ва тафаккурини ривожлантирмоқда. Жумладан, она кизига:

- тушунтириш;
- намуна кўрсатиш;

- одатлантириш;
- илтимос қилиш;
- тилак – истак билдириш;
- ёлвориш – илтижо қилиш;
- маслаҳат бериш;
- ундаш;

- узр сўраш каби тушунчаларнинг мазмун моҳиятини ривоят орқали сингдирмоқда. Бундан ташқари, инсонни ахлокий тарбиялашда энг кучли тарбиявий восита сифатида:

- ўғит – насиҳатлар;
- ибрат кўрсатиш;
- маъқуллаш ва макташ;
- муқофатлаш қабилардан фойдаланилса, самарали натижалар бериши қузатишлардан маълум.

Мактаб ва оила ҳамкорлигининг яхши йўлга қўйилиши ўқитувчиларга;

- ўқувчининг мактабга келишида;
- ўқувчининг яхши ўқишида;
- ўқувчининг тарбиясида;

- ўқувчининг дарсларни яхши ўзлаштириб фаол иштирокчига айланишида оила билан ҳамкорлик ўқитувчига қулайликлар яратади ва ўқувчи билан ишлашда ўқитувчи қийналмайди.

Мактаб ва оила ҳамкорлигининг яхши йўлга қўйилиши ота – оналарга:

- фарзандлари яхши ўқишини;
- фарзандлари бўш, яъни қаровсиз қолмаслигини;
- фарзандлари мустақил ақлли, доно фикрлашларида ота-оналарга қулайликлар яратади.

Демак, бундай тизим юқори синф ўқувчиларининг онгига жаҳолатга қарши кураша олиш тафаккурининг ривожланишига ижобий таъсир этади. Шунинг учун ҳам мактаб ва оила ҳамкорлигини узлуксиз равишда йўлга қўйиш мақсадга мувофиқдир.

Адабиётлар

1. Ҳасанбоева О. ва бошқалар Оила педагогикаси. –Т.: «Алоқачи», 2007.
2. Ҳайдарова Г.А. ва бошқалар Халқ педагогикаси. –Т.: «Тафаккур», 2009.
3. Ҳасанбоев Ж., Тўрақулов Х. ва бошқ. Педагогика фанидан изоҳли луғат. –Т.: «Fan va texnologiya», 2009.

РЕЗЮМЕ

Ҳозирги кунда таълим-тарбия жараёнида мактаб ва оила ҳамкорлиги масалаларини тадқиқ этиш бугунги куннинг долзарб вазифаларидан бири бўлиб турибди. Ушбу мақола айнан шу муаммони ёритишга қаратилган.

РЕЗЮМЕ

Данная статья посвящена одной из актуальных проблем образования в которой исследуется сотрудничество школ и семьи в процессе образования. Исследование проблем образования является целью данной статьи.

SUMMARY

The article deals with one of the actual problem of the present day Education: it is collaboration of school and family in the process of education. Investigating problems of education is the main goal of this article.

КОРРУПЦИЯГА ҚАРШИ КУРАШ – ҒОЯВИЙ ТАРБИЯНИНГ АСОСИЙ МЕЗОНИ СИФАТИДА

Қ.А.Қадилов - Ёшлар билан ишлаш ва маънавий-маърифий ишлар бўйича проректор

Ажсиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институтини

Таняч сўзлар: коррупция, жиноятчилик ва ҳуқуқбузарлик, стратегия, резолюция, конвенция, миллий ғоя ва маффура, таълим-тарбия, педагогик соҳа.

Ключевые слова: коррупция, преступность и правонарушения, стратегия, резолюция, конвенция, национальная идея и идеология, образование и воспитание, педагогическая сфера.

Key words: corruption, crime and offenses, strategy, resolution, convention, national idea and ideology, education and upbringing, pedagogical sphere.

XX аср охири ҳамда XXI аср бошида коррупция иллат сифатида нафақат миллий хавфсизликка, балки келажак авлоднинг тарбиясига таҳдид солувчи омил сифатида ҳам намоён бўлмоқда.

Бинобарин, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев коррупциянинг миллий давлатчилик шаклланишига таҳдиди ва у олиб келиши мумкин бўлган оқибатлар ҳақида тўхталиб. «Жамиятимизда коррупция, турли жиноятларни содир этиш ва бошқа ҳуқуқбузарлик ҳолатларига қарши курашиш, уларга йўл қўймаслик, жиноятга жазо албатта муқаррар экани тўғрисидаги қонун талабларини амалда таъминлаш бўйича қатъий чоралар кўришимиз зарур» [1], дея қуйилиб, барчани огоҳликка чақирган.

Коррупция ҳар қандай давлат ва жамият ҳаётига

салбий таъсир кўрсатиши, давлатнинг ижтимоий, иқтисодий ва сиёсий функцияларининг талаб даражасида бажарилишига қаршилик кўрсатиши боис мамлакат 1997 йил август ойида қабул қилган Миллий хавфсизлик концепциясида коррупция миллий хавфсизликка таҳдид деб эътироф этилади.

Халқаро миқёсда ўтган давр мобайнида коррупцияга қарши курашиш ҳамда унинг олдини олишга қаратилган мустақам ҳуқуқий база шаклланди. БМТ Иқтисодий ва ижтимоий кенгашининг Коррупцияга қарши кураш резолюцияси (1995 й.), кейинчалик эса Давлат мансабдор шахсларининг халқаро Ахлоқ кодекси (1996й.), Халқаро тижорат ташкилотларида коррупция ва порахўрликка қарши кураш ҳақидаги декларация (1997 й.), Миллатлараро уюшган

жиноятчиликка қарши кураш конвенцияси (2000й.) Бош Ассамблея томонидан қабул қилинган Коррупцияга қарши конвенция (2008 й.) ва бошқа халқаро ҳужжатлар мазкур иллатга қарши курашда муҳим халқаро ҳуқуқий асос вазифасини ўтамоқда.

Коррупцияга қарши курашиш борасидаги энг асосий халқаро ҳужжат, шубҳасиз, БМТ Бош Ассамблеяси томонидан қабул қилинган Коррупцияга қарши конвенция (2003йил 31октябрь) бўлиб, у ушбу жиноятнинг моҳиятини тўлиқ очиб, унга қарши курашиш чораларини белгилаб беради ва у ҳозирги кунда 130 дан ортиқ давлатлар томонидан ратификация қилинган.

Шу билан бирга, Иқтисодий Ҳамкорлик ва Ривожланиш Ташкилотининг 1997 йилги «Халқаро тижорат операцияларида хорижий мансабдор шахсларнинг сотқинлигига қарши курашиш тўғрисида»ги конвенцияси, Европа Хавфсизлик ва Ҳамкорлик Ташкилотининг 1999 йилги «Халқаро операциялар ва ишларни олиб боришда мансабдор шахсларни хориж давлатларига сотилишига қарши курашиш тўғрисида»ги конвенцияси, Интерпол халқаро ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ташкилотининг 2002 йилги «Полиция ва Интерпол органларида коррупцияга қарши курашишнинг умумэтироф этилган стандартлари», Америка ҳукуматлараро ташкилотининг 1996 йилги «Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида»ги конвенцияси, МДХнинг 1999 йилги «Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида»ги модель қонун ҳам биз таҳлил қилаётган йўналишга тааллуқлидир.

Таъкидлаш жоизки, бугунги кунда Ўзбекистонда коррупцияга қарши кураш масаласига алоҳида эътибор қартилган. 2008 йил 7 июлда «Ўзбекистон Республикасининг Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Коррупцияга қарши кураш конвенциясига қўшилиши тўғрисида»ги қонун бу борадаги ишларнинг асоси ҳисобланади [2].

Коррупция иқтисодиёт ривож, чинакам қулай тадбиркорлик ва инвестиция муҳити учун энг асосий тўсиқлардан биридир. Таҳлилларга кўра, бу иллат жаҳон иқтисодиётига ҳар йили ўртача 2,6 триллион доллар зарар келтиради.

Transparency International халқаро нодавлат ташкилоти томонидан юритиладиган “Коррупцияни тасаввур қилиш 2019” индексида Ўзбекистон 25 балл билан 5 поғонага юқорилаган ва 153 ўринни эгаллаган эди.

Ўзбекистонликлар фикрича, коррупция энг кўп тарқалган соҳалар бу: соғлиқни сақлаш, таълим, банк, божхона, суд, прокуратура, ички ишлар, коммунал хизмат соҳаларида, шунингдек, фуқароларни ишга қабул қилиш ҳисобланади [3].

Ўзбекистонда “Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”ги Қонун Қонунчилик палатаси томонидан 2016 йил 24 ноябрда қабул қилинган, Сенат томонидан 2016 йил 13 декабрда маъқулланган, Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан 2017 йил 3 январда имзоланган ва 2017 йил 4 январда матбуотда эълон қилинган бўлиб, 6 боб, 34 моддадан иборат.

Ушбу Қонунда коррупцияга қарши курашишнинг асосий принциплари қуйидагилардан иборат деб белгиланган:

- қонунийлик;
- фуқаролар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларининг устуворлиги;
- очиқлик ва шаффофлик;
- тизимлилик;
- давлат ва фуқаролик жамиятининг ҳамкорлиги;
- коррупциянинг олдини олишга доир чора-тадбирлар устуворлиги;
- жавобгарликнинг муқаррарлиги.

Таҳлилларнинг кўрсатишича, сўнгги 10 йилнинг алоҳида йилларида жиноятларни иштирокчиликда содир этиш (жиноятда иштирокчиликнинг барча шакллари назарда тутилган) динамикаси тўлқинсимон ва ўзгарувчан хусусиятга эга бўлган. Маълумотларга кўра, умумий қайд қилинган жиноятлар улушида иштирокчиликда содир этилган жиноятлар 2012 йилда 16,8, 2013 йилда 14,75 ва 2014 йилда 14,52 фоизни, 2015 йилда 14,24 фоизни, аниқланган шахслар сони эса, 2012 йилда 37,68, 2015 йилда 36,11 ва 2017 йилда 34,7 фоизни, 2019 йилда 33,35 фоизни ташкил этган. Уларнинг қарийб 15 фоизи вояга етмаганлар томонидан ёки улар иштирокида содир этилган. Шунингдек, кузатувларга қараганда барча зўравонлик жиноятларининг тахминан учдан бир қисми иштирокчиликда содир этилади. Иштирокчиликда содир этиладиган жиноятларнинг яримидан кўпи ғаразли мақсадларда содир этилган жиноятларни ташкил этади. Иштирокчиликда содир этилган ғаразли жиноятларнинг асосий қисми эса, ўзгалар мулкани талон-тороғ қилиш билан боғлиқ жиноятлар ҳисобланади [4].

Содир этилган жиноятлар таҳлили шундан далолат бермоқдаки, оғир ва ўта оғир жиноятлар кўпинча битта шахс томонидан эмас, бир гуруҳ шахсларнинг бирлашиши натижасида содир этилмоқда. Хусусан, барча жиноятларнинг қарийб 1,4 фоизи уюшган гуруҳлар томонидан содир этилаётган жиноятлар (оғир ва ўта оғир жиноятларнинг 3,1 фоизи) сифатида рўйхатга олинган. Аммо, экспертларнинг таъкидлашига кўра, уюшган гуруҳлар томонидан содир этиладиган жиноятларнинг латентлик даражаси юқори бўлганлиги боис, уларнинг ҳиссаси умумий жиноятчилик улушида 20 фоиздан ортади. Шунингдек, республикада йилига 7–15 та атрофида жинойи уюшмалар фаолияти бўйича суриштирув ва тергов ҳаракатлари олиб борилади. Бундан ташқари, иштирокчиликда содир этилаётган жиноятлар натижасида юридик ва жисмоний шахсларга ҳамда давлатга жуда катта миқдорда моддий зарар етказилиши эътиборни ўзига жалб этади.

Айни дамда, келтирилган кўрсаткичлар иштирокчиликда содир этилган жиноятларнинг жамоат, қолаверса, давлат хавфсизлигига нечоғлиқ хавф солиши мумкинлигидан далолат беради. Ўзбекистон Республикаси Биринчи Президенти Ислон Каримовнинг «бугунги кунда дунёда содир бўлаётган воқеаларни ҳолисона баҳолаш эканмиз, кескинлик ва хавф-хатарларнинг тобора ўсиб, геосиёсий қарама-қаршиликлар, ўз таъсир доирасини кенгайтиришга қаратилган курашнинг қучайиб бораётгани, радикализм, терроризм ва экстремизм каби таҳдидлар бизни ташвишга солмасдан қўймайди» [5], деб таъкидлаганликлари ушбу масаланинг нечоғлиқ долзарб эканлигини кўрсатади. Шу боисдан айнан мазкур ва юқорида таъкидланган бир қатор ҳолатлар ушбу муаммони илмий-амалий нуқтаи назардан ўрганиб, тегишли таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқишни талаб этади.

Таъкидлаш лозимки, Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси” [6]да коррупцияга қарши курашиш ва шаффофликни таъминлашнинг таъсирчан механизмларини жорий этишга алоҳида банд ажратилган. Ва бевосита олий таълим муассасаларида коррупцияни олдини олиш ҳамда маънавий-маърифий муҳитни соғломлаштиришни тақозо қилувчи қуйидаги йўналишлар белгилаб берилган:

- олий таълим соҳасида «Коррупциясиз соҳа» лойиҳасини изчил давом эттириш, коррупциянинг ҳар қандай кўринишига барҳам бериш;

- олий таълим муассасаларини тажрибали, ҳалол, пок вийдонли, масъулиятли профессор-ўқитувчи ва ходимлардан шакллантириб, уларнинг вазибаларини аниқ белгилаб бериш;

- олий таълим муассасаларининг жамият олдидаги ҳисобдорлиги ва таълим сифатини таъминлашдаги масъулиятини ошириш, кенг жамоатчиликни шаффофлик ва ҳолислик тамойиллари асосида таълим хизматлари сифати тўғрисидаги маълумотлар билан хабардор қилиб бориш;

- профессор-ўқитувчилар билан талабалар ўртасидаги бюрократик омилларни бартараф этиш, баҳолаш мезонларидаги шаффофликни кучайтириш, талабалар билимини баҳолашда адолатни таъминлаш;

- абитуриентлар ва магистратурада таълим олиш учун талабгорлар ҳужжатларини қабул қилиш, барча касбий (иждий) имтиҳонларни ўтказиш, уларнинг билимини баҳолаш, ўқишни кўчириш ёки қайта тиклаш жараёнларида суиистеъмолчилик ҳолатларининг олдини олиш, бу борада жамоатчилик кенгашларининг ролини ошириш, шаффофликни таъминлаш;

- профессор-ўқитувчиларнинг жамиятдаги мавқеини мустаҳкамлаш, ушбу касб жозибдорлигини таъминлаш бўйича чора-тадбирлар қўриш;

- Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳамда олий таълим муассасалари фаолиятининг очиқлигини таъминлаш, фуқаролик жамияти институтлари билан алоқаларини мустаҳкамлаш, жамоатчиликка ахборот тақдим этишнинг тезкор ва замонавий шакллари жорий этиш;

- малака ошириш, илмий-тадқиқот ишларини тайёрлаш ва амалиётга татбиқ этиш, назорат-мониторинг, ходимларни ишга қабул қилиш ва лавозимга тайинлаш, олий таълим муассасалари фаолиятини ўрганиш ва тизимдаги бошқа жараёнларда шаффофликни таъминлаш;

- профессор-ўқитувчиларнинг ўқув юктамаларини оптималлаштириш, касбий фаолиятга замонавий ахборот-коммуникация технологияларини кенг жорий этиш асосида олий таълим тизими ходимларининг меҳнат унумдорлигини ошириш;

- олий таълим тизимида педагог кадрларни ишга қабул қилиш, лавозимларга танлов ўтказишда адолат ва

очиқликни таъминлаш, ўқув йили якунлари бўйича педагог кадрлар фаолиятига баҳо бериш, бу борада жамоатчилик назоратининг янги ва самарали механизмларини амалиётга жорий этиш;

- олий таълим муассасаларини молиялаштиришнинг амалдаги меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларига риоя қилиниши, харажатлар сметаларини шакллантириш тартибига амал қилиш ва ички молиявий тафтиш ишларини такомиллаштириш, ушбу жараёнда коррупцияга оид ҳолатларни ўз вақтида аниқлаш ва бартараф этилишини таъминлаш;

- олий таълим тизимида кадрлар захирасини шакллантириш, одоб-ахлоқ нормаларига риоя этилишини таъминлаш масалаларини тартибга солувчи меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш амалга оширилади.

- Концепция доирасида белгиланган вазибаларни бажариш орқали Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантиришда: олий таълим билан қамров даражасининг 50 фоиздан юқори бўлиши таъминланиб, соҳада рақобат муҳити яратилади, қолаверса, Ўзбекистон олий таълим тизими Марказий Осиёда халқаро таълим дастурларини амалга оширувчи «хаб»га айлантирилиши таъминланиши кўзда тутилди.

Хулоса ўрнида таъкидлаш лозимки, бугун давлатимиз Янги Ўзбекистон - «Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари» тамойили асосида тараққиётнинг янги 3-ренессанс пойдеворини яратишга киришмоқда [7].

Демакки, миллий юксалиш учун энг катта хавфлардан бири сифатида коррупция иллати қайд қилиниб, унга қарши кураш тобора кенгайиб бормоқда.

Шундай экан, мамлакатимизда таълимнинг барча бўғинларида ёшлар тарбияси билан жиддий шуғулланиш, маънавий-маърифий ишларни тизимли ташкил этиш, бу борада амалга оширилаётган чора-тадбирларнинг самарадорлигини ошириш, аҳоли, айниқса, ёшларнинг интеллектуал салоҳияти, онгу тафаккури ва дунёкарашини юксалтириш, ҳар хил кўринишдаги жиниятчилик ва ҳуқуқбузарлик ҳамда коррупцион иллатларга қарши мафкуравий иммунитетини мустаҳкамлаш давлатимиз сиёсатининг устувор йўналишларидан ҳисобланади.

Адабиётлар

1. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимига киришиш тантанали маросимига бағишланган Олий Мажлис палаталарининг қўшма мажлисидаги нутқ /Ш.М. Мирзиёев. - Тошкент: «Ўзбекистон» НМИУ, 2016. - 56 б.
2. Закиров Б.Э. Коррупцияга қарши курашининг ҳуқуқий асослари ва уларни такомиллаштириш йўллари. // Коррупцияга қарши курашиш – жамият ва давлат хавфсизлигининг гарови. – Республика илмий-амалий конференцияси материаллари (2015 йил 26 ноябрь). – Тошкент: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2016. – 367 б. 44-45б.
3. www.sputniknews-uz.com/20200211/Mirzиеv-korruptsiyaga-arshi-kurashish-choralarini-belgilab-berdi-13445595.html
4. Отажонов А.А. Жиноятда иштирокчилик институтини такомиллаштириш - коррупцияга қарши кураш самарадорлигини оширишнинг муҳим омили. // Коррупцияга қарши курашиш – жамият ва давлат хавфсизлигининг гарови. – Республика илмий-амалий конференцияси материаллари (2015 йил 26 ноябрь). – Тошкент: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2019. – 367 б. 38-39б.
5. Каримов И.А. Мамлакатимизни демократик янгилаш ва модернизация қилишга қаратилган тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириш – бош мақсадимиздир. / “Халқ сўзи”. 2014 йил, 6 декабрь.
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида»ги 2019 йил 8 октябрдаги ПФ-5847-сон Фармони. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси. (www.lex.uz).
7. Қ.Қадиров. Янги Ўзбекистон: олий таълим тизимида ғоявий тарбия ишлари менежментини ривожлантириш ресурслари. Урганч давлат университети «Илм сарчашмалари» илмий-назарий, методик журнал. –Урганч: 2020, 12-сон, 195-б.

РЕЗЮМЕ

Мазкур мақола янги Ўзбекистон шароитида дунё ҳамжамиятида ҳамда республикада коррупция иллатини олдини олишга қаратилган давлат сиёсати, олиб борилаётган ислохотлар, бу иллатни келтириб чиқарувчи факторлар ва уни олдини олишга қаратилган масалаларга бағишланади.

РЕЗЮМЕ

Данная статья посвящена государственной политике, проводимым реформам, факторам, порождающим эту коррупцию, и вопросам, направленным на ее предотвращение в условиях нового Узбекистана, как в мировом сообществе, так и в нашей республике.

SUMMARY

This article is devoted to state policy, ongoing reforms, the factors that generate this corruption, and issues aimed at preventing it in the new Uzbekistan, both in the world community and in our republic.